MEMORIALISTICA AUTOCENZURII. CAZUL NICHIFOR CRAINIC

Laura BĂDESCU

Nichifor Crainic şi-a redactat *Memoriile* într-o primă variantă (V1) în perioada refugiului în Transilvania, între 1945-1946[1]. A doua variantă (V2) a fost redactată între 1963-1964 sub promisiunea tipăririi ei.

Raportul care există între cele două variante este unul de filiaţie directă, fapt atestat de critica textuală şi susţinut de mărturia lui Alexandru Cojan care preciza că V1 a fost în păstrarea părintelui Ion Sămărghiţan pe toată perioada detenţiei memorialistului. Restituirea manuscrisului a avut loc după eliberarea din închisoare a autorului, în 1962[2].

După cum se ştie, *Memoriile* lui Nichifor Crainic au fost publicate în 1991, varianta editată fiind cea iniţială (V1) şi nu (V2) cea care fusese pregătită de autor în vederea apariţiei în

---

[1]Nedic Lemnaru considera că memoriile au fost redactate între 1944-1947 (în *Notă asupra ediţiei* în CRAINIC, Nichifor, 1991, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Bucureşti, Casa editorială *Gândirea*, p. XX). Alexandru Cojan a dat însă ca perioadă de redactare anii 1945-1946 (în *Nichifor Crainic pribeag în <<Ţara de peste veac>> 1944-1947* în CRAINIC, Nichifor, *Zile albe, zile negre. Memorii*, ed.cit., p. XXXIII). Având în vedere condiţiile în care ar fi putut să îşi redacteze memoriile, revirimentul său scriitoricesc sub pseudonim în perioada 1945-1946, faptul că procesul a început şi s-a terminat în 1945 şi că sentinţa injustă i-ar fi putut declanşa dorinţa de reabilitare prin memorii etc. considerăm pertinentă informaţia furnizată de Alexandru Cojan.

[2]Alexandru Cojan, op.cit., p. XXXII.

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

perioada comunistă. Această variantă (V2) se află sub formă dactilografiată la BAR sub cota A3515[3].

Din perspectiva relaţiei de *paratextualitate*, V2 este în mod evident superioară V1. În V2, memorialistul şi-a dispus materia epică delimitând-o pe capitole subordonate semantic unui titlu precizat în *cuprins*. V1 nu prezintă această delimitare taxinomică, singura procedură de separare epică fiind cea instituită prin paragraf şi spaţiu alb.

Publicarea V1 apare însă ca un act generos de restituire şi legitimitate, dacă luăm în considerare afirmaţiile lui Nedic Lemnaru care preciza că Nichifor Crainic „şi-a exprimat opţiunea pentru forma primă, cea pe care a lăsat-o în depozitul familiei. Ne-a declarat expres această opţiune […]”[4].

Se pare că editorul a optat pentru publicarea V1 cunoscând diferenţele[5] de conţinut existente între cele două variante.

Apariţia *Memoriilor* lui Crainic în V1 a fost subscrisă elanului de restituire postdecembrist care a pus în circulaţie mai multe opere aflate într-o situaţie similară, de nestilizare. Putem preciza aici Petre Pandrea cu *Memoriile mandarinului valah* sau E. Lovinescu cu *Agendele literare* etc.

Prin specificitatea lor istorică dată de existenţa în două variante, *Memoriile* lui Nichifor Crainic particularizează problema raportului dintre prezentul scriiturii şi subiectul pe care îl narează.

---

[3]Manuscrisul cuprinde patru dosare, dispuse în două volume după cum urmează: vol. I cuprinde Dosarul 1 (filele 1-132) şi Dosarul 2 (filele 133-296); vol. al II-lea cuprinde Dosarul 3 (filele 297-464) şi Dosarul 4 (filele 465-615). Dosarul 1, respectiv Dosarul 3 cuprind fiecare câte o filă manuscrisă ce redă cuprinsul vol.1, respectiv vol. al II-lea.

[4]Nedic Lemnaru, op.cit., p. XXII.

[5]Idem, p .XXI: „diferenţele nu sunt de nivel, ci de grad, faptele relatate rămânând aceleaşi, doar accentele şi adaosurile proiectând asupra lor o lumină modificată, vădit ulterioară”; însă, intervenţiile făcute atârnă „deformant asupra textului prim, chiar dacă nu şi desfigurator…”

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

Astfel, în V1, naraţiunea confesivă apare redactată sub imperiul pericolului iminent dat de verdictul condamnării pe viaţă, al peregrinării şi al incertitudinii. Tonalitatea dominantă este una testamentară ideologic, cu numeroase intruziuni în polemicile purtate de-a lungul vieţii publice. Prin evocarea acestor polemici, prin fermitatea enunţării unora dintre deciziile luate de-a lungul carierei politice, memorialistul indica de fapt aria de controversă care a determinat începutul prigoanei.

Pentru a-şi argumenta nevinovăţia, autorul introduce nu numai moţiuni şi afirmaţii de ordin faptic sau de valoare, ci şi moţiuni de strategie[6]. Termenii în care îşi construieşte discursul apelând la aceste moţiuni sunt dominant evaluatori şi mai puţin justificativi.

În V2, naraţiunea confesivă se află în relaţie genetică cu V1. Condiţiile de redactare a textului sunt însă diferite: Crainic procedează la re-scrierea V1 sub „promisiunea de reintegrare socială cu restituirea dreptului de a-şi publica sau republica lucrările”[7]. Se pare că memorialistul a crezut cu toată convingerea în promisiunile făcute, respectate de altfel parţial, dacă ne gândim la apariţiile din *Glasul Patriei,* publicaţie care se adresa în exclusivitate diasporei româneşti.

Dat fiind faptul că normativele vremii cereau ca opozanţii să fie asimilaţi sau distruşi[8], Crainic era conştient că ieşirea din

---

[6]Folosim terminologia dată de RYBACKI, Karyn C.; RYBACKI Donald J.,2004, *O introducere în arta argumentării*, Bucureşti, Editura Polirom, pp. 124-139 passim.

[7]Idem, p. XX.

[8]Vezi ANDREW Christopher, GORDIEVSKI Oleg, 1994, *Directivele de bază ale NKVD pentru ţările din orbita sovietică. Moscova 2-6-1947 (Strict secret), K-AA/ CC113.Indicaţia NK/003/47* în KGB – *Istoria secretă a operaţiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Bucureşti, Editura ALL, p. 490: „Trebuie ca reprezentanţii opoziţiei să fie închişi: se va încerca prin toate mijloacele racolarea acelor opozanţi care se bucură de stima populaţiei băştinaşe. Dacă nu cedează, trebuie compromişi prin campanie de denigrare. Înainte ca ei să se întipărească în conştiinţa maselor,

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

închisoare nu însemna şi reabilitarea lui pe linie de partid[9]. De aceea, poate, (re)începe să pledeze pentru sine. Tonalitatea dominantă este acum una justificativă, iar argumentaţia este susţinută de afirmaţii faptice şi de valoare, lipsind aproape total cele de strategie.

Crainic procedează la o re-definire a propriei figuri publice (fără a se îndepărta însă de V1), urmărind însă resorturile formative ale omului nou (îşi declară obârşia ţărănească[10], activităţile puse în slujba ţăranului român[11], notează implicarea lui emoţională şi ideologică în dispute pe tema artei[12] etc.).

---

trebuie lichidaţi prin aşa-numite întâmplări neprevăzute sau închişi sub acuzaţia de înaltă trădare".

[9]Vezi Idem, ibidem, p. 491: „Trebuie împiedicată cu orice preţ reabilitarea celor condamnaţi în procese politice. Dacă această reabilitate devine inevitabilă, se admite doar cu condiţia ca acel caz să fie considerat o greşeală judecătorească; condamnatul nu va fi judecat, ci doar graţiat: nu va avea loc reluarea procesului…"

[10]Avem astfel reprodusă în V2, Fila 172 disputa dintre el şi primul socru. Dubla observaţia asupra originii sociale nu apare însă în V1: „În timpul discuţiei, jignirea ce mocnise în el că şi-a dat copila după un scriitor de origine atât de joasă, a explodat într-o bombă plină de suprem dispreţ, (apar tăiate două cuvinte, imposibil de reconstituit iar în locul lor este notat) înfierând obârşia mea ţărănească."

[11]V2, Fila 387:„ M-am gândit la ţărănime, de care absolut nimeni nu se ocupa. În presa de-atunci nu exista decât oraşul ca fenomen senzaţional şi sterilitatea politicianistă. Am introdus săptămânal *Pagina satului* şi spre adâncul meu regret, n-am găsit colaboratori versaţi care să prezinte problemele grave, a căror persistenţă sporea mizeria rurală..."

[12]V2, Fila 213:„pregătirea mea ideologică mă împingea hotărât de partea lui Gherea. […] Pentru mine, inspirat în mod transcendent sau provocat de realitatea ambiantă, artistul creează personal şi conştient, cu un scop anumit, cu atât mai fericit când acest scop e moral. Gherea considera arta un act creator în funcţie revoluţionară. Educaţia mea teologică mă determina să-l accept, fiindcă ştiam că arta creştină tinde în transformarea omului şi a lumii. Ca mine simţeau şi colegii mei când urmăreau marea polemică. Acum, după izbucnirea revoluţiei ruseşti şi după experienţa războiului, ideea socialistă era o actualitate în mers…."

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

Autorul încearcă să modifice optica de receptare a lectorului punându-se în postura celui care a reuşit în viaţă plecând de foarte de jos, dar rămânând fidel principiilor sănătoase. Concesiile pe care le face nu sunt tulburătoare şi de neiertat, ele conformându-se unei retorici aplicate promovată pe linia propagandistică de partid.

Stilizarea este făcută pe mai multe niveluri, însă cel dintâi vizibil este cel literal. Crainic încearcă să se autocenzureze şi V2 stă mărturie că substituirea termenilor religioşi cu cei neutri nu îi este la îndemână. În acest sens, procedează pe V2 la corecturi, înlocuiri sau eliminări de termeni, sintagme sau fraze[13].

Există însă o redutabilă diferenţă de stil între prima parte a memoriilor V2 si ultima parte. Astfel, dacă în prima parte Crainic operase relativ constant cu aceste reduceri, în partea a doua, termenii religioşi încep să revină în text[14], mergând chiar

---

[13]V2, Fila 123: (generozitate) *evanghelică* este înlocuit prin (generozitate) *umană;* V2, Fila 134: (linia) *dogmatică* apare ca (linia) *necesară*; V2, Fila 149: *sfânt* entuziasm apare ca *pur* entuziasm V2, Fila 129: fraza „substanţa cugetării antice e retopită ca într-o retortă şi asimilată în filozofia creştină, în care limitatul umanism greco-roman, dilatat de generozitatea evanghelică, ia dimensiuni infinite" apare substituită prin „gândirea antică fuzionează cu cea creştină"; V2, Fila 131: apare tăiat pasajul: „Substanţa moralei ortodoxe e dragostea, iradiată din Noul Testament, trăită şi analizată în mii de nuanţe de imensa literatură spirituală, care e gloria Răsăritului bizantin, dar neadunată încă într-un tratat la înălţimea nobleţei ei"; V2, Fila 134: este eliminat fragmentul: „Filozofia e un auxiliar al teologiei în sensul că, fiind expresia cea mai înaltă a spiritului uman, înlesneşte înţelegerea esenţei speciale a religiei."; V2, Fila 273: În enunţul „Din pictura noastră modernă însă (n.n apare tăiat *lipseşte Biblia şi lipsind Biblia*) lipseşte omul". (Remarcăm că acest enunţ este unul dintre puţinele care au corespondent în V1, p. 167: „Curiozitatea curiozităţilor e că din arta noastră lipseşte cu desăvârşire *Biblia* şi lipsind *Biblia*, lipseşte omul".) etc.

[14]V2, Fila 273: „Avem noi o pictură care să rivalizeze cu valorile muzeelor europene? Avem, fără îndoială. Dar nu e pictura modernă. E zugrăveala veche a bisericilor, în special a celor bucovinene. E pictura, care s-a născut,

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

până la mărturisirea vocaţiei teologice şi a credinţei că nu se poate înşela, dat fiind faptul că atâţia oameni *noi* s-au întors spre ea[15].

Această răsturnare relativ minimală a registrului stilistic indică tragismul unei conştiinţe şi poate să fi fost declanşată de varii motive[16].

Dincolo de registrul lexical, Crainic apelează şi la luări de poziţie în conformitate cu situaţia lui de fost deţinut politic. Cum

---

ca şi cea italiană, din Biblie. La acelaşi nivel spiritual cu ea, dacă nu mai înalt, valoarea ei artistică nu e cu nimic mai prejos faţă de cea italiană. E născută dintr-o tensiune aparte. Artiştii, care au creat-o, ţineau post şi rugăciuni înainte de a se urca pe schele. Are o viziune cromatică de paradis, fiindcă s-a născut din Biblie".

[15]V2, Fila 568: „De ce N. D. Cocea, ştrengar ideologic, dar colecţionar de icoane, s-a înmormântat cu nouă preoţi? De ce Mihail Sadoveanu a cerut să fie slujit acasă de preot? De ce Tudor Vianu a cerut să fie împărtăşit pe patul de spital? De ce G. Călinescu a cerut doisprezece preoţi la înmormântare?"

[16]Nu este lipsit de importanţă faptul că lui Nicolae Ceauşescu i se părea de neconceput publicarea operei lui Nichifor Crainic. Conform *Stenogramei* convorbirii avute în zilele de 16-17 iulie 1959 între N. Ceauşescu, L. Răutu, Ghizela Vass, Iosif Ardeleanu şi tovarăşul Gyula Kállay. Şedinţa, 16 iulie 1959, ora ...,

„Tov. N. Ceauşescu: Aş vrea să subliniez câteva probleme pe care le-a arătat tov. Răutu foarte just. Dacă noi am publica aceste poezii ale lui Petõfi, noi n-am servi cu nimic cauza prieteniei între poporul român şi maghiar, dimpotrivă, am da instrumente în mâna elementelor naţionaliste române, în primul rând publicând asemenea poezii care jignesc poporul român şi pe urmă aceste elemente ar putea spune: „dacă aduceţi şi publicaţi poeziile lui Petõfi, hai să publicăm şi pe Nichifor Crainic, pe Goga, pe Radu Gyr şi pe alţii". http://www.edrc.ro/docs/docs/maghiarii2/d563-684.pdf**;** De altfel în în 1967, au fost „topite" 60 000 de exemplare din *Antologia poeziei moderne* elaborată de Nicolae Manolescu, pe motivul introducerii în circuit a unor poeţi de dreapta neagreaţi de regim (Radu Gyr, Nichifor Crainic) sau trăind în străinătate (Horia Stamatu, Ştefan Baciu).

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

înţelege că discursul lui trebuie să fie unul de deculpabilizare socială şi justificare politică, Nichifor Crainic nu ezită să invalideze ideologic începuturile comunismului citând cea mai autorizată voce a momentului[17]. Referindu-se la delimitarea ideologică a lui N. Ceauşescu de stalinism, Crainic deschidea perspectiva anulării erorilor asumate de guvernele din care făcuse parte şi miza astfel pe propria reabilitare.

Autocenzura în V2 se instituie la nivelul secvenţelor narative prin amplificare, detaliere şi mai rar prin eliminarea pasajelor din V1. Confesiunea construită în principal în jurul realizărilor personale nu evită evocarea eşecurilor[18] în nici una dintre variante. Cum însă la baza acestora au stat relaţiile interumane, memorialistul realizează o inedită panoramă a elitei româneşti antebelice şi interbelice. Este puţin probabil ca această defilare de geniu românesc să se fi înscris în standardele nivelatorii promovate de comunişti[19].

---

[17]Fila 475: „În ce priveşte lumea muncitoare din industrie, eu i-am minimalizat rolul revoluţionar, considerând numărul ei redus faţă de imensa populaţie rurală. Afară de aceasta, epoca revoluţionară era dominată de stalinismul condamnat ulterior de însuşi partidul comunist din U.R.S.S., iar stalinismul nu putea impresiona favorabil o mentalitate cum o aveam eu. Însuşi Nicolae Ceauşescu, cu autoritatea cu care e investit, făcând critica mişcării comuniste din trecut, de la noi din ţară, constată, pentru vremea de care vorbesc, o deviere regretabilă de dislocare a minorităţilor din comunitatea statului român, ceea ce ar fi dus la desmembrarea lui."

[18]Notă În V2 Fila 516 această atitudine este însă mai evidentă, mergând până la declaraţia: „Nu e uşor să vorbeşti despre tine şi mai ales despre bucuriile personale. Ai impresia că jigneşti pe cel care te ascultă sau te citeşte. Când îţi povesteşti necazurile sau nenorocirile, eşti ascultat cu plăcere fiindcă te pui în stare de inferioritate. Când îţi relatezi oricât de obiectiv izbânzile, laşi impresia că te înzorzonezi ca o paiaţă şi devii aproape nesuferit".

[19]ANDREW Christopher, GORDIEVSKI Oleg, op.cit., p. 490-491: „Din şcolile elementare, de specialitate, dar mai ales din licee şi facultăţi trebuie să fie înlăturaţi profesorii de valoare care se bucură de popularitate. Locurile lor trebuie să fie ocupate de oameni numiţi de noi, având un nivel de

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

Evocările au în centrul lor personaje dintre cele mai diferite, şi de aici decurge firească inconstanţă a mecanismului de amplificare.

În paginile *Memoriilor* se perindă o pleiadă din cea mai variată alcătuită din personalităţi ale lumii româneşti antebelice, interbelice, postbelice poziţionate pe o largă paletă socială, politică şi culturală. Oprindu-ne în mod exclusiv asupra personalităţilor cu rol formativ şi/ sau cultural, observăm că evocarea lor vine să întărească teza formulată astăzi de sociologi conform căreia „majoritatea studiilor despre elite priveşte relaţia lor cu puterea politică”[20].

În portretistică, Crainic are o memorie lungă, cu inflexiuni categorice. În cromatica lui există doar alb şi negru, cenuşiul este intermitent şi apare cu precădere în V2 atunci când este pus în situaţia de a-şi reabilita vechii inamici literari. Figurile sunt creionate sub semnul experienţei personale, ceea ce nu lasă loc de comentarii. Rareori pentru a-şi întări afirmaţiile apelează la prezenţe fizice, mai întotdeauna îşi susţine atitudinea prin referirea la articole, mărturii publicate în presa vremii[21].

Dacă în V1 poziţia implicită a lui Crainic este cea de *leadership*, în V2 această poziţie se evidenţiază prin intermediul

---

pregătire slab sau mediocru. Să se analizeze diferenţele dintre materii, să fie redusă cantitatea de material documentar, iar la licee să se oprească predarea limbilor latină şi greacă veche, a filosofiei generale, a logicii şi geneticii. În manualele de istorie nu trebuie amintit care dintre domnitori a servit sau a vrut să servească binele ţării. Se va insista pe lăcomia şi răutatea fiecărui rege, pe efectul nefast al monarhiei, pe lupta poporului asuprit. … „Trebuie ca la facultăţi să ajungă cu prioritate sau în mod exclusiv cei ce provin din cele mai joase categorii sociale, cei care nu sunt interesaţi să se perfecţioneze la nivel înalt, ci doar să obţină o diplomă.”

[20]TEODORESCU, Gheorghe, 2000, *Putere, autoritate şi comunicare politică*, Bucureşti, Editura Nemira, p. 128

[21]Vezi în acest sens evocarea lui Panait Istrati în V1, p. 225, respectiv V2 Fila 311ş.u. etc.

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

dispoziţiilor categorice, al unei atitudini relativ protectoare, înţelegătoare de faţă de vechii prieteni[22] sau rivali şi cu o uşoară estompare a figurilor care contribuiseră la formarea lui. Una dintre puţinele figuri luminoase, nealterate de timp sau de polemici este Vlahuţă.

În această lume a elitelor, Crainic se declară fidel iubirii de patrie în slujba căreia şi-a mobilizează toate resursele intelectuale fără să contravină moralei autentice.

Conştient de departajarea elitelor politice, memorialistul distinge între reprezentanţii elite *meritocratice* respectiv a unei elite de *sânge* sau de *status*. Celei dintâi îi subscrie personalităţi precum Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Ioan Petrovici ş.a. iar în cea de a doua include familia regală – sancţionabilă prin Carol al II-lea, însă lăudabilă prin Ferdinand I sau prinţesa Marioara.

Elita *tradiţională*, reprezentată prin cler (Iuliu Scriban, mitropolitul Conon) şi aristocraţie (Zizi Cantacuzino) este în mod constant una retrogradă prin comparaţie cu cea *antrepenorială* alcătuită din tehnocraţi, proprietari (D. Mociorniţă, Titus Enacovici), figuri simbolice (N. Iorga, Mussolini), ideologice (Mihai Stelea) sau charismatice (Corneliu Zelea Codreanu).

Elita *funcţional-administrativă* caracterizată prin alternanţa poziţiei guvernamental/ non-guvernamental este supusă unei instabilităţi ce nu ţine întotdeauna de şefii de guvern (Iuliu Maniu, Antonescu, Brătianu), ci de elita de status.

Elita *intelectuală* este hibridă, cumulatoare de figuri publice venind cu precădere din zona politică şi/ sau educaţională (profesori). Crainic îşi prezintă modelele, care sunt în fapt ale unei întregi generaţii (Al. Vlahuţă, N. Iorga, Ion Petrovici, ing. Zamfir Christodorescu). Le este recunoscător, însă nu ezită să îşi

[22]V2, Fila 215: „Blaga mi-a spus că sunt al doilea om care a scris despre el."

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

sancţioneze binefăcătorii atunci când poziţia adoptată de ei este contrară aşteptărilor lui.

Memorialistul observă rolul precumpănitor al *elitei culturale* în viaţa socială, arătând că reprezentanţii ei pot fi într-un anume moment factori de decizie. Sunt incluşi aici pictori (Theodorescu-Sion), sculptori (O. Han), medici (C. Mihăilescu), oameni de ştiinţă (Emil Racoviţă) şi mai ales scriitori de diferite valenţe şi orientări (Lucian Blaga, Cezar Petrescu, Ion Pillat, Al. Busuioceanu, Pamfil Şeicaru, Panait Istrati, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu etc.).

Fără îndoială că o analiză comparativă între V1 respectiv V2 care să aibă în vedere elita politică de *status* sau cea *tradiţională*, ar descrie mult mai clar mecanismele autocenzurii prin stabilirea gradului de conservare a opiniilor din V1 în V2.

Cum însă mecanismele puterii politice sunt cele mai laxe şi mai puţin controlabile, ne-am oprit cu precădere asupra elitei *culturale* în dubla ei dispunere în V1, respectiv V2, considerând că exceptând elita de *status*, ea a fost cea mai expusă presiunilor guvernului instaurat după 1945. În descrierea celor mai mulţi dintre reprezentanţii acestei elite, memorialistul nu-şi modifică opinia, ci mai degrabă şi-o argumentează detaliindu-şi afirmaţiile.

Putem proceda la o departajare în cadrul elitei *culturale* aşa cum se desprinde din *Memorii,* luând ca factor de referinţă anul 1945. Din această perspectivă avem scriitori au supravieţuit public acceptând noua orientare ideologică (Tudor Arghezi, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu); scriitori care neacceptând substituţia valorilor au fost supuşi epurării, umilinţelor morale şi fizice culminate cu întemniţare sau moarte în gulagul comunist (Lucian Blaga, Ion Petrovici, Alexandru Tzigara-Samurcaş etc.).

Ultima categorie, deloc neglijabilă, este cea a scriitorilor decedaţi înainte de 1945 (N. Iorga, E. Lovinescu, Panait Istrati,

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

Mihail Dragomirescu, O. Goga) sau a celor care se sustrăseseră guvernelor antitotalitare emigrând (Al. Busuioceanu).

Interesantă este raportarea lui Crainic la condiţia de memorialist peregrin prin Transilvania anilor 1945 şi respectiv memorialist recent eliberat din detenţia comunistă. Între cele două ipostaze erau adunaţi ani de suferinţă şi de renunţare, în care experienţa nefastă, îl împinsese spre compromisuri[23] de ordin vocaţional şi moral. Atitudinea contestatară a lui Crainic faţă de biserică şi oamenii ei a rămas constantă în cele două variante ale memoriilor[24]. Oricare ar fi fost declaraţiile făcute de el în închisoare, înclinăm să credem că au fost contextuale şi nu principiale. Spiritul teologic vocaţional a supravieţuit şi lucrul

---

[23]MIHADAŞ Teohar în *Pe muntele Ebal* relatează compromisurile făcute, se pare, de Nichifor Crainic pe durata detenţiei. Parcurgând aceste pagini, profesorul Eugen Simion (în vol. *Genurile biograficului*, Bucureşti, Univers enciclopedic, 2002, p.83-84) făcea una dintre cele mai legitime observaţii, notând nedreptatea unei astfel de evocări făcute unui poet şi eseist notabil care „n-a avut probabil tăria să treacă ireproşabil prin suferinţă", căci „nu au dreptul să judece infernul din închisorile staliniste decât aceia care au trecut prin ele". Soluţia recuperării operelor este salvatoare: „mă limitez să judec nu oamenii, ci textele lor".

[24]V1 p.271 „Preotul să nu se amestece în politică. Misiunea lui e atât de covârşitoare încât nu-i rămân energii de cheltuit în deşertăciuni lumeşti. Dacă el îmbrăţişează cauza unui partid, îndepărtează de la Biserică pe aderenţii celorlalte partide. Colorarea politică a preotului aduce discordie în parohie şi numai pagubă vieţii creştine. Mai cu seamă în regimul democratic, cu multipla lui vânătoare de partizani, preotul trebuie să rămână factorul de împăciuire şi de armonie al parohiei.", respectiv V2 Fila 387: „Am introdus pagina *Scoala şi Biserica* (în *Calendarul* n.n.) pentru a stimul pe învăţători şi pe preoţi să se ocupe de misiunea lor adevărată în mijlocul poporului. Morbul politicianismului măcinase grozav zelul apostolic al acestor două corpuri, singurele menite pe-atunci să se dedice culturii şi moralizării poporului de la ţară. Am scris numeroase articole despre preoţi, demonstrându-le că apartenenţa la un partid, oricare ar fi fost el, le anulează rolul de factori spirituali în comunitatea parohială."

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

acesta este vădit nu numai în V2 ci în întreaga activitate lirică şi critică rămasă în manuscris şi publicată după 1989 (vezi cu precădere *Spiritualitatea poeziei româneşti*).

Relaţia narativă instituită de Crainic în V2 cu reprezentanţii elitei culturale funcţionează ca barometru al autocenzurii Trebuie spus că memorialistul nu-şi retrage admiraţia în faţa unor oameni ce trecuseră prin gulagul românesc: Ion Petrovici rămîne *un orator academic de timbru personal, un om distins*[25], Alexandru Tzigara-Samurcaş[26] „s-a purtat bine […] drept om al ocupanţilor, a ştiut cu şiretenia lui să împace rigorile cotropitorilor cu nevoile oamenilor."[27] De altfel, relatarea care îl are în centru pe Tzigara-Samurcaş apare în V2 puternic autocenzurată.

În V1, adeziunea filogermană a primarului era sancţionată de Crainic prin intermediul opiniei lui Iorga[28], opinie care

---

[25]V2 Fila 200: „Urmându-i pilda, un singur profesor ieşean, Ion Petrovici, şi-a redeschis cursul de Istoria filozofiei moderne, primăvara, în amfiteatrul spitalului Sfântul Spiridon. Vorbea liber, în frază impecabilă, ale cărei efecte oratorice voite nu sacrificau nimic din claritatea ideilor expuse. Maiorescian înfocat ca şi ceilalţi condiscipoli din generaţie, Petrovici n-avea însă nimic din imitaţia (n.n termenul *imitaţia* înlocuieşte *maimuţăreala*) scandată a celorlalţi. Era un orator academic de timbru personal. Nu bănuiam, ascultându-l, că omul acesta distins avea să joace un rol hotărâtor în cariera mea universitară". Pentru comparaţie vezi V1, p. 128.

[26]Despre Al. Tzigara-Samurcaş vezi RĂDULESCU-ZONER Ş., BUŞE D., MARINESCU B., 2002, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Bucureşti, Editura Cavallioti, p. 30-31: „pe 7 octombrie 1944 „La rubrica *Figuri de trădători* a ziarului *România Liberă* […] figurează […] Al. Tzigara-Samurcaş […] printre colaboratorii *Revistei Fundaţiilor Regale* calificaţi de *Scânteia* drept <<nişte moaşte de care s-au slujit tâlharii fascişti>>."

[27]V2, Fila 206, versus V1 p. 132.

[28] CRAINIC, Nichifor, Varianta 1, p. 132 „Nicolae Iorga nu-l va ierta până la moarte că e filogerman. Gala Galaction însă a întrecut măsura. Mi s-a spus că divulga autorităţilor germane pe românii ostili ocupaţiei. Mârşavul manifest al mitropolitului Conon prin care armata noastră era îndemnată să

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

deschide calea adresate celor care au pactizat cu nemţii. Totuşi în V2[29] Crainic a eliminat în întregime acest fragment incriminatoriu care aducea în prim plan personalităţi ale vieţii publice. Notaţiile manuscrise în V2 arată că memorialistul a procedat la eliminarea acestui fragment după un oarecare timp de reflecţie (vezi aici tăietuile din manuscris ce acoperă până la ilizibil pasajul în cauză[30]).

De remarcat că în perioada redactării V1, doi erau decedaţi (Virgil Arion (1942), mitropolitul Conon Arămescu Donici (1922)), iar în perioada redactării V2 muriseră deja Iuliu Scriban (1949) Al. Tzigara-Samurcaş (1952) şi Galaction (1961). După cum se observă din pasaj, virulenţa lui Crainic în V1 cădea asupra bisericii ai cărei reprezentaţi „au făcut cea mai ticăloasă figură de Iaşi".

Printre cei care pactizaseră cu noul regim, Crainic avea mai degrabă neprieteni. Unul dintre cele mai interesante cazuri este cel al lui Tudor Arghezi. După cum se ştie cei doi polemizaseră

---

depună armele tocmai în momentul epopeii de la Mărăşeşti a fost redactat de el, de Gala Galaction însuşi şi de Virgil Arion. Iar Iuliu Scriban, în care nădăjduiam să vă încarnarea mitropolitului Mercier, a iscălit manifestul. L-am citit în Moldova răspândit peste front de avioane germane. Stilul lui Galaction se recunoştea iar mitropolitul trădător n-are stil; l-a iscălit din inconştienţă senilă. Sub ocupaţia duşmană oamenii bisericii au făcut cea mai ticăloasă figură de Iaşi. Unde e curajul moral al lui Iisus Hristos?"

[29] „Ordinul nemţesc interzicea asemenea lucruri, căci viaţa în oraş e raţionalizată la minimum. Dar oamenii lui Alexandru Tzigara-Samurcaş, de la bariere, au cuvânt de taină să închidă ochii la control. S-a purtat bine prefectul poliţiei care, trecând drept om al ocupanţilor, a ştiut cu şiretenia lui să împace rigorile cotropitorilor cu nevoile oamenilor. Bucureştenii sunt mulţumiţi de el. Faţă de câte ştiu şi câte aflu despre atâtea personalităţi, care au trădat cauza naţională ca nişte nemernici" - urmează aici o frază tăiată îndelung, ilizibilă.

[30] Varianta 2, fila 206. Din fragment se poate vedea doar: „un caz ….. … umblă pârând nemţilor pe cei ostili ocupanţilor"

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

deloc amabil[31], iar Nichifor Crainic nu ezită în V1 să-i facă acestuia un portret deloc onorabil[32] acuzându-l de laşitate şi trădare etc., însă arătându-se generos în a-i susţine eliberarea. Menţionăm că filele din V2 care ar fi corespuns evocării lui Tudor Arghezi lipsesc, manuscrisul prezentând observaţia „File lipsă scoase de editură: 236, 237". Totuşi scrisorile[33] redactate de Tudor Arghezi în timpul detenţiei indică faptul că în cele relatate de Crainic există un sâmbure de adevăr.

Suntem înclinaţi să credem că şi în V2 portretul lui Arghezi avea aceleaşi umbre. Plecăm în această supoziţie de la faptul că memorialistul nu revine drastic asupra nici unei portretizări. Uneori reface portrete, însă doar în spiritul celor trasate deja în V1.

Nichifor Crainic nu îşi uită vechii rivali, căci dacă elimină fraze categorice de tipul „cu Eugen Lovinescu n-am putut lega prietenie"[34], în V2 îşi motivează atitudinea mergând uneori până la discreditare[35].

---

[31]Pentru disputa celebră dintre Nichifor Crainic şi Arghezi vezi cele două caracterizări reciproce reproduse de ANANIA Valeriu, 1995, *Rotonda plopilor aprinşi*. Ediţia a II-a, Editura Florile Dalbe, Bucureşti, p.24: „- Tudor Arghezi, această insanitate a literaturii române!..."; „- Nichifor Crainic e un excrement uscat, ca şi hapurile cu care îl vinde pe Dumnezeu la tarabă!...".

[32]V1 p. 142, 203

[33]Scrisorile datate 28 august, 1 si 7 septembrie 1919 au fost găsite de Dumitru Hâncu în Arhiva "St. Georges" de la Biblioteca Naţională. Ele au fost reproduse împreună cu un scurt text explicativ. Vezi HÂNCU Dumitru, *Tudor Arghezi, Scrisori din închisoare*, în *Ziarul Financiar*, 23-10-2002.

[34] V1, p. 149

[35] V2 Fila 210: „Tot sub ocupaţie venise în Bucureşti Eugen Lovinescu şi redacta o revistă-magazin *Lectura pentru toţi.* Mi-a reprodus o poezie ocazională şi cu acest prilej ne-am cunoscut. Delicat în conversaţie, manifesta o intransigenţă fără măsură în chestiunea naţională, la care avea să renunţe mai târziu. La începutul războiului, avusesem cu dânsul o ciocnire de

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

Faţă de foştii prieteni manifestă însă o anume grijă în a nu furniza informaţii sau aprecieri dăunătoare. Am precizat mai sus episodul Galaction căruia i se adaugă şi altele. Astfel evocându-l ulterior în V2, (fila 267) pe Al. Busuioceanu (m. 1961, Madrid) elimină observaţia „care avea să ajungă în ultima parte a vieţii remarcabil poet de limbă spaniolă". „Geambaşlâcul politic" din V1(p.261) al fraţilor Goga devine în V2 „o naivitate de poet" (Fila 437) etc. Beneficiază de această autocenzură informa-

---

atitudini. În Gara de Nord, publicul întâmplător, văzând un grup de prizonieri balcanici, s-a înduioşat şi le-a dat pâine. Gestul acesta l-a indignat pe Eugen Lovinescu şi a protestat excesiv de crud printr-un contra-articol intitulat *Elogiu urii.* I-am răspuns printr-un contra-articol în acelaşi ziar, *Podoaba milei*, în care aprobând gestul, subliniam că omenia e substanţa nobilă a sufletului românesc. Aceeaşi intransigenţă exagerată o arăta şi în notele din *Lectura pentru toţi.* Afară de asta, Hortensia (Fila 211) Papadat Bengescu scosese prima ei carte, volumul de nuvele *Ape adânci* Am remarcat noutatea acestui talent viguros în *Revista critică*. Nu vorbise încă nimeni despre această scriitoare. Eugen Lovinescu mi-a însuşit întocmai aprecierile într-un articol al său scuzându-se cu vorbele: „Ne potrivim în păreri". (n.n Aici apare tăiat fără să fie înlocuit: *Mi-am întărit atunci convingerea pe care o aveam că dânsul n-are intuiţie proprie în faţa unei opere de artă*.) Discutând odată despre George Coşbuc, i-am spus că unele ritmuri, dispoziţia strofelor şi câteva teme din marele nostru poet se aseamănă cu versificaţia lui Adalbert von Chamisso, pe care nu-l cunoştea. Informaţiile date le-am regăsit ulterior în criticile lui Eugen Lovinescu. Asemenea motive m-au determinat să refuz a colabora la revista sa *Sburătorul*, unde mă trecuse printre colaboratori fără să mă întrebe. Nu mi-a plăcut insistenţa lui de a scormoni slăbiciunile din viaţă ale personalităţilor mari despre care a scris, fie Eminescu, fie Maiorescu, şi de-a le utiliza în chip nepotrivit (n.n *nepotrivit* înlocuieşte *vulgar*). Ştiu că e o metodă a istoriei literare franceze, dar francezii, când folosesc asemenea material, îl învăluie în oarecare graţie. Mi-a plăcut însă arta lui de a portretiza miniatural şi de a evoca evenimente. Dacă e un critic foarte dibuit, e un stilist cu reale calităţi.

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

ţională şi unii dintre foştii adversari, cum ar fi cazul lui Mihail Dragomirescu[36].

Se observă cu uşurinţă că diferenţele sesizate între cele două variante ale memoriilor lui Nichifor Crainic sunt în marea lor majoritate provocate nu de înscrierea necesară pe o altă traiectorie ideologică, ci mai cu seamă de o modificare a unghiului de receptare al memorialistului. El vine acum să îşi detalieze afirmaţiile, conştient că distanţa în timp dintre cele două variante presupune în fapt un lector distinct. Astfel dacă pentru V1, lectorul era contemporanul familiarizat cu eroii scenei culturale, sociale şi politice descrisă de Crainic, dispus să înţeleagă, să aibă simpatii sau antipatii, să aparţină chiar unui cadru dintre cele evocate etc. pentru V2 lectorul apare ca o entitate juridică declarat străină, exterioară celor narate. Pentru acesta expectaţia ideologică funcţionează drept coagulant estetic, astfel încât memoriile citate puteau fi evaluate doar din perspectiva faptic-socială ceea ce invalidau de fapt statutul lor de operă literară pregătită pentru tipar.

---

[36]V2 fila 151: „Mai târziu, în luptele literare, ne-am ciocnit violent. Mihail Dragomirescu ataca noutatea gândirismului, clasându-ne în categoria eczemei literare. Atât eu, cât şi Cezar Petrescu am căutat să-l demonetizăm ridiculizându-i chiar sistemul estetic. Pasiunile exagerează. Ne atacam, dar vorbeam când ne întâlneam. Mihail Dragomirescu era dezarmant. După ani de zile m-am pomenit la redacţia noastră cu vizita simpaticului adversar. Îmi aducea eseul său „Puterea cuvântului lui Isus", care desminţea tot ce scrisese împotriva curentului gândirist. Spre satisfacţia sa, l-am publicat în fruntea revistei. Eseul era un capitol dintr-o carte cu acelaşi titlu". În continuarea apare tăiat îndelung, fără a fi înlocuit un fragment mai amplu: Am citit manuscrisul care, până azi, tot manuscris a rămas. Mihail Dragomirescu aplicând metoda comparativă a lui Chateaubriand din „Geniul creştinismului", demonstrează supra-genialitatea înţelepciunii lui Isus, raportată la maximele morale ale celor mai mari gânditori în frunte cu Goethe. E tot ce a scris dânsul mai logic şi mai concis". (A se compara cu V1, p. 102 ş.u.)

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)

BIBLIOGRAFIE:

ANANIA Valeriu, 1995, *Rotonda plopilor aprinşi*. Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Florile Dalbe.

ANDREW Christopher, GORDIEVSKI Oleg, 1994, KGB – *Istoria secretă a operaţiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Bucureşti, Editura ALL.

CRAINIC, Nichifor, 1991, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Bucureşti, Casa editorială *Gândirea*.

HÂNCU Dumitru, *Tudor Arghezi, Scrisori din închisoare*, în *Ziarul Financiar*, 23-10-2002.

RĂDULESCU-ZONER Ş., BUŞE D., MARINESCU B., 2002, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Bucureşti, Editura Cavallioti.

RYBACKI, Karyn C.; RYBACKI Donald J., 2004, *O introducere în arta argumentării*, Bucureşti, Editura Polirom.

SIMION, Eugen, 2002, *Genurile biograficului*, Bucureşti, Univers enciclopedic.

TEODORESCU, Gheorghe, 2000, *Putere, autoritate şi comunicare politică*, Bucureşti, Editura Nemira.

Bibliografie în format digital:

http://www.edrc.ro/docs/docs/maghiarii2/d563-684.pdf

BDD-A12936 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:31 UTC)